

szomorú helyzetet, melybe a budai bortermelők a már több éven át folytonosan tartó silány szőlőtermés, különösen pedig az idei májusi fagy által jutottak, s melynél fogva mint mondák, ott, hol a munkaadónak nincs jövedelme, a munkásnak sincs keresete, — azt kérelmezé, miszerint tekintettel a munkát kereső budaiaknak 3000 meghaladó számát, tekintettel továbbá a sok idegenre, ki télen át a városba jön kenyérkereset végett, úgy a végső nyomor, valamint a közbiztonság különben okvetlenül beállandó súlyos veszélyeztetésének elkerülése céljából Budán is inségi munkálatok indíthatnának meg, melyek tárgyául a budai dunapart szabályozását ajánlják.”

S. gyűjteménye a várostörténet kutatóinak könyvespolcára is, felhasználható forráskiadványként helyezhető. Ugyanakkor azonban felveti egy budapesti újkori forráskiadvány-sorozat szükségességének gondolatát is. Ez alkalmas lenne arra, hogy a várostörténet különböző ágai művelőinek összegyűjtve álljanak rendelkezésre és legyenek kéznél fővárosunk újkori történetére vonatkozó, alapvetően fontos, s így majdnem minden várostörténeti munkánál úgyszólván mindig nélkülözhetetlen iratok. Bőségesen közölt és célszerűen válogatott anyagával pedig előmozdítaná a különböző szempontú, más-más összefüggéseket kutató várostörténet-szek munkáját.

Rózsa Miklós

La Ville. Première partie. Institutions administratives et judiciaires. Recueils de la Société Jean Bodin. IV. köt. Editions de la Librairie Encyclopedique, Bruxelles 1954, 651 old.

A Jean Bodin Társaság 1935-ben alakult meg az összehasonlító intézménytörténet művelésére, s azóta évente meghatározott témákról konferenciákat rendez, amelyeknek anyagát külön kötetekben adják ki. A háború okozta kényszerszünet után a társaság három konferenciát rendezett a várostörténetről, az első konferencia és kötet itt ismertetendő anyaga a város igazgatási és igazságszolgáltatási intézményeivel foglalkozik. Húsz ismertetést találunk benne a különböző korok és tájak városairól; cikkek készültek az ókori (egyiptomi, görög stb.), indus városokról, a kínai és japán várostörténetéről, a középkori mohamedán városokról. Az európai terület középkori városfejlődésével tizenegy tanulmány foglalkozik. A társaság megbízást adott az indonéz, bizánci, orosz, normann és dél-amerikai várostörténet összefoglalására is, ezek a tanulmányok azonban nem készültek el. Elkészültük esetén is a középkori tárgyú tanulmányok lettek volna többségben, újkori témát csak az amerikai városfejlődést ismertető cikk dolgoz fel. Ez a tény is mutatja, hogy a kötet univerzális igénye ellenére sem nyújt a városi intézmények fejlődéséről teljes képet, mert egész Európát még a középkori tárgyú cikkek sem ölelik fel teljesen. A tanulmányok zömét francia tudósok írták, és ezek szemléletükben is különböznek a német tudósok munkáitól. Az egyes értekezések szemléletileg, beosztásilag igen különbözők, tudomá-

nyos értékük sem egyforma. A legfontosabb a bevezető tanulmány, amely mintegy a kötet anyagának summázását jelenti. A társaság ugyanis egy négy tudósból álló bizottságot küldött ki, hogy a hús előadás alapján összefoglalást készítsen a kötet témájáról. Gilissen bruxelles-i professzor, a bizottság elnöke, a bizottság munkáját foglalta össze ebben a tanulmányban (*Les Institutions administratives et judiciaires des villes vues sous l'angle de l'histoire comparative*, 5—26. old.). Véleménye szerint a város igazgatási és bírósági szervezetét öt szempont alapján kell vizsgálni: *a.* a város jogi státusa (a város és az államhatalom viszonya); *b.* a városi státus jogalapja (törvény, privilégium, forradalom); *c.* a város igazgatási szervezete; *d.* a városi szervek jogköre; *e.* a városi és falusi, illetve városi és állami szervek különbsége. Mindehhez azonban szükséges a város fogalmának meghatározása. A várost jogi vagy statisztikai alapon nem határozhatjuk meg, mert találunk teljes városi szabadságjogokkal ellátott falut és egy-kétezer lakosú modern várost is. Gillisen szerint a földrajzi meghatározás a leghelyesebb: a városias jellegű telep város, a falusias falu. Ehhez járul még a falu teljesen mezőgazdasági jellege. Röviden így lehet a várost meghatározni: *La ville, c'est le fait urbain.* Kétségtelen, hogy ez a meghatározás sokkal jobban fedi a valóságot, mint a jogi meghatározás, hiszen bizonyos fokig tekintettel van a gazdasági alapra is, bár szerintünk helyesebb lett volna a gazdasági alapot és a társadalmi munkamegosztásban rejlő különbséget kiemelni. A Gilissen által meghatározott várost a primitíveken kívül mindenütt megtaláljuk, az önálló szervezet sem okvetlen jellemzője. Gilissen szerint három városfajtát lehet megkülönböztetni: a szuverén, a privilegializált és az adminisztratív várost. Az első fő jellemvonása az állami jogok gyakorlása, szervei azonban nem különböznek sokban a második csoporttól. A privilegializált város az első csoporthoz hasonlóan gyakorolja a törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmat, azonban a szuverenitás képviselője fenn tartja felette jogkörét és többnyire megbízottat tart a városban. A harmadik csoport csak adminisztratív egység, része az államnak, nincs külön kiváltsága, igazgatása és igazságszolgáltatása a falvakéval azonos, de bizonyos fokú autonómiával rendelkezhet. Általában jellemző a városra — minden csoportban —, hogy igazgatása több szerv között oszlik meg (pl. népgyűlés és tanács), az egyes szervek pedig a kollégiumi elven épülnek fel. — Sajnos, a többi tanulmány bemutatására ebben a rövid ismertetésben nem térhetünk ki, bár a bennük foglalt analógiák és könyvészeti tájékoztatók a magyar olvasó számára is hasznos támpontokat nyújtanak.

Kubinyi András

Rheinisches Städtebuch. Herausgegeben von Dr. Erich Keyser. **Deutsches Städtebuch. Handbuch städtischer Geschichte.** III. köt. **Nordwest-Deutschland. 3. Landschaftsverband Rheinland.** W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1956, 441 old.

Az ismert Deutsches Städtebuch sorozat új kötete Németország várostörténetileg egyik legfontosabb területét, a Rajna-vidéket dolgozza fel. Itt alakultak meg az első városi kommunák, és ma is ez Németország legnagyobb iparvidéke. A kötet beosztása nagyjából a régi kötetek mintájára halad. Minden városnál az adatok a Bevezetésben közölt vázlat pontjai alapján vannak csoportosítva. A főbb pontok a következők: a város neve (különböző elnevezési formák külön feltüntetve), a város helye a tájban, eredete és alapítása, joga, települése (itt a fontosabb épületekre, nagyobb pusztításokra, és ezek közt a második világháború által okozottakra is kitér), a lakosság, nyelv (dialektusok), gazdasági élet, igazgatás, városuraság, katonai viszonyok, pecsét és címer, pénzügyigazgatás, a város területe, egyházi viszonyok, népjóléti viszonyok, oktatás, várostörténeti források és irodalom, gyűjtemények (köztük a városban található levéltárak ismertetése). Ezek a pontok is mutatják, hogy a kötet lényegében nem feldolgozása a Rajna-vidék száz városa történetének, hanem repertórium a rá vonatkozó legfontosabb adatoknak és irodalomnak, és mint ilyen, mindenki számára, aki egy Rajna-vidéki város történetével akar foglalkozni, nélkülözhetetlen kiindulópont. A tájra vonatkozó adatok rövid összefoglalását Edith Ennen, a kitűnő várostörténész írta, és csak azt sajnálhatjuk, hogy igen rövid terjedelem állott rendelkezésére (10 oldal).

Kubinyi András

Godisnjak muzeja grada Beograda. IV. köt. Beograd 1957, 682 old.

A belgrádi városi múzeum évkönyve Dr. Zora Simić-Milovanović szerkesztésében jelenik meg. A nagy terjedelmű kiadvány cikkei legnagyobb részt Belgrád és környékének történetével, illetőleg régészeti leleteinek ismertetésével foglalkoznak.

A tanulmányok hosszú sorát Dr. Branislav Milovanović cikke nyitja meg Belgrád geológiai őstörténetével. A következőben Vladimir Kondić számol be a Duna partján, Belgrádtól 20 km-re fekvő Ritopekben végzett ásatásról. A helységet a Ptolomaeus-féle térkép Trikorneziosával, a római Tricorniummal azonosítja. Több ide vonatkozó, korábról már ismeretes feliratot is közöl. A gazdag leletanyagban számos fibula, gyűrű és kerámia található. A legérdekesebb és nagy jelentőségű az a római katonai diploma, amely M. Antonius Timinek, a Cohors I. Flavia Bessorum katonájának elbocsájtólevele volt. M. M. Vasić a diplomát Hadrius-korinak tartja és azt az i. sz. 120-ra datálja. Az ezután következő rövid cikk Aleksandrina Cermanović tollából jelent meg és egy Semlin környékéről származó